

Д. А. Мелконян
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доц. Зорницький А. В.

Словоскладання в системі англійського словотворення (на матеріалі публіцистичних текстів).

У сучасній лінгвістичній літературі недостатньо проаналізованими залишаються складні та складнопохідні лексичні утворення в сучасній англійській мові. Необхідною є розробка нових, сучасних підходів до класифікації складних та складнопохідних лексем для виокремлення тих типів слів-комполітів, які не були розглянуті раніше. Для більш детального вивчення комполітних утворень у сучасній англійській мові необхідно провести аналіз різних галузей життєдіяльності людини, наприклад у контексті їхнього відображення в сучасній англійській публіцистиці.

Актуальність даного дослідження зумовлена підвищенням інтересом сучасної комполітології до аналізу міжрівневих структурно-складних одиниць на фоні автономізації словоскладання в функціональному плані, причому з орієнтацією на вивчення не лише структурно-семантичних, але й стилістичних особливостей. Чимало вчених здійснювали спроби опису складних слів. Розвиток словоскладання простежується в напрямі збільшення діапазону реалізації його можливостей за рахунок розширення рамок нормативності та стандартності. Зростає роль комплексних способів породження інновацій, що свідчить про ускладнення когнітивних та ономазіологічних процесів (Ю. А. Зацний). В останні десятиріччя нові завдання та проблеми, а також шляхи їх вирішення привнесла когнітивна наука (В. В. Петров, В. І. Герасимов, В. З. Дем'янков, R. W. Langacker та ін.), під впливом якої особливо інтенсивно проходить становлення нової парадигми знань у розвитку словотворення (О. С. Кубрякова, М. М. Полюжин М. Н. Башкуєва, Н. В. Квартіч та ін.). Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників також активно досліджувались питання семантики складно похідних слів та колоративних комполітів (Деменчук, Фабб, Скаліче). Попри велику кількість наявних джерел з теорії словоскладання, досліджувані типи структурно-складних утворень, які вирізняються високими кількісними параметрами функціонування в

соціально-мовному спілкуванні американського соціуму і відіграють важливу роль у комунікативній системі американського варіанту сучасної англійської мови, досі залишаються недостатньо вивченими в соціолінгвістичному аспекті. Багатьом типам структурно-складних одиниць не приділялась достатня увага з боку лінгвістів, тому питання класифікації складних лексичних одиниць і досі залишається відкритим. Різноманітні дослідження семантики та способів утворення композитів можуть відкрити нові підходи до опису складних та складнопохідних слів.

Метою нашого дослідження є опис способів утворення та семантики складних лексичних одиниць у публіцистичних текстах сучасної англійської мови. Для цього ми спробуємо вирішити такі завдання: виявити основні особливості вживання складних лексичних одиниць у сучасній англійській мові, описати семантику складних лексичних одиниць різних типів, виокремити нові або малодосліджувані типи складних лексичних утворень.

Вибір складних слів в якості об'єкта дослідження зумовлений низкою особливостей смислової і формальної структури, що сприяють реалізації специфічних рис мови газети як функціонального стилю.

В якості матеріалу використовуються короткі інформаційні повідомлення, заголовки, інформаційні статті англійських газет різної соціальної орієнтації: *The Time (T)*, *Morning Star (MS)*, *Daily Mail (DM)*, *Sunday Express (SEx)*.

Англійська мова особливо активно поповнюється номінативами особливої словотворчої структури, які виникають у результаті телескопії. В. М. Лейчик відзначає, що телескопія відповідає двом основним вимогам, які пред'являються до засобів номінації – компактності і цілеформленості. У багатьох соціально-детермінованих телескопізмах проявляється системний характер аналогії, що говорить про взаємодію інтра- й екстралінгвістичних факторів у їх творенні.

Телескопічні лексичні одиниці також можуть бути джерелом утворення словотворчих морфем, близьких до суфіксоїдів, при стабілізації "уламка" другої вихідної основи, набуття ним більшої словотворчої потенції й ізоляції його значення від значення вихідної основи. За М. Бельською, телескопія "є одним із видів універбації, який відрізняється тим, що в результаті телескопії з елементів структури членів словосполучення утворюється нова лексична одиниця".

Д. І. Квеселевич справедливо констатував, що однією з причин змін у мові є закон лексичної економії. На всіх рівнях – фонетичному, морфологічному, синкасичному, лексичному – він реалізується за допомогою двох засобів: скорочення і синтезу. Телескопічні утворення, у публіцистиці, набувають емоційно-оцінні відтінки значення і виконують різні експресивно-стилістичні функції.

Мотивація телескопічного слова і його значення часто співпадають, що дає змогу вживати конструкцію, яка здатна замінити певне телескопічне слово на синтагматичний ланцюжок [1]. Особливими випадками утворення телескопічних слів, що не були розглянуті лінгвістами раніше, можна вважати телескопічні утворення, основані на імені і прізвищі людини. Таке утворення телескопічних слів властиве публіцистичному стилю для позначення видатних людей. Так, наприклад, в американській пресі можна часто зустріти ім'я видатного спортсмена, якого звать Алекс Родрігез (Alex Rodriguez). При цьому на сторінках багатьох газет воно наводиться у вигляді телескопічного слова A-Rod. Часто в газетних статтях використовують телескопічні скорочення назв команд, гуртків, груп тощо. Наприклад, Preds-Canes – «зустріч між Хижачами та Ураганями» (Predators – Hurricanes). Використання таких лексичних одиниць характеризує сучасний стан утворення композитних одиниць в цілому.

Однією з характерних рис газетної мови є економія місця і засобів вираження. Ці завдання і виконують безаффіксальні похідні. Складні слова, фактично, є згорнутими вихідними позиціями або словосполученнями, але порівняно з цими одиницями перші дають значну економію місця. Наочним прикладом мовної економії в газеті є складні слова, утворені за моделлю $n + \text{PI}$.

Closure-threatened miners ... (MS). Поп: miners who were threatened by the closure (of the mine).

Словотворчі та семантичні особливості функціонування безаффіксальних похідних в газетному тексті дають авторам можливість використовувати, їх для реалізації своїх комунікативних задумів. Однією з головних завдань авторів газетних матеріалів є забезпечення адекватності та гостроти сприйняття газетної інформації. Саме доступність мови є тією основою, на якій реалізуються прагматичні настанови тексту. Прагнення до адекватності і швидкості сприйняття

визначає стандартизацію мовних засобів у газеті, яка часто проявляється у складних словах. [3].

Стандартизацією мовних засобів можна пояснити переважання одних і тих же моделей похідних. У газеті переважно зустрічаються конверсиви, утворені від дієслів $V \textcircled{R} N$, а також $V + p \textcircled{R} N$. У словоскладання переважають побудови за моделями $N + PII$, $N + N$, $N + A$. Стандартизація проявляється в частому використанні авторами повідомлень постійних других компонентів складних слів (*-owned, -built, -based, -controlled, -wide, -free, -long, -happy та ін.*) Наприклад:

1. *A nation-wide alert was launched last night over, infected peanuts causing cancer (DM).*

2. *The dispute focused on the paint shop where 22 men refused to work an extra half-hour in line with a factory-wide ban on overtime in protest at low bonus payments (MS).*

Стандартний характер наведених складних слів полягає не тільки в повторі другого компонента, але і в однаковості семантичних відносин між компонентами.

Стереотипність газетного мови виявляється і в широкому використанні газетних кліше. Наприклад: *George Shultz, the Secretary of State, told a closed-door meeting of senate on Monday. (T).*

Метонімічна побудова *closed-door*, втративши свою образність, стала словниковою одиницею. Пор: *closed-door – not open to the newspapers and public.*

Способом здійснення впливу на адресата є привернення його уваги, створення особливого ефекту і навіть сенсації, що часто досягається за рахунок відступу від принципу ясності й доступності мовних засобів. З цією метою в газетних статтях, а особливо в заголовках, часто використовуються конверсиви $V + p \rightarrow N$, яким властивий ступінь лексикалізації значень, тобто поява невиражених значень поряд із збереженням інформації, пов'язаної з лексичною сполучуваністю вихідних одиниць. Лексикалізація і, як її наслідок, недостатній ступінь розчленованості семантики похідного призводять до того, що значення віддієслівних іменників $v + p \textcircled{R} N$ стають недостатньо зрозумілими. На цю властивість і робиться ставка в газетних заголовках. Їх загадковість націлена на підвищення інтересу читачів [2]:

The food of love is no take-away.

Fast food, TV dinners and take-aways of every description have stolen the heart out of our mealtimes making them more a refuelling stop than an enjoyable experience with those we love, she says (DM).

Складні слова в масових газетах експресивні і образні. Саме в текстах масових газет головним чином зустрічаються складні слова, що засновані на метафорі, каламбурі, алюзії, порівнянні. Необхідно відзначити, що образність в газетних повідомленнях має суто оцінну спрямованість, тобто є засобом вираження ставлення автора. Наприклад:

It said that Mr. Kissinger lacked any credibility for Latin Americans as he was "the author of the destruction of democracy in Chile and Pinochet's godfather ". (MS).

У наведеному прикладі складне слово *godfather*, очевидно, містить алюзію на роман "*The Godfather*" і висловлює негативну оцінку шляхом встановлення асоціацій між Кіссінджером і керівником організації мафіозі.

У сучасній лінгвістиці словоскладання може бути представлено складанням двох основ, які пишуться разом або через дефіс. Різноманітні форми страйкового руху викликали появу численних назв для багатьох видів страйків: *lockout, sit-down, stay-down, walk-out, back-in, stay-in, sit-in, work-in* та ін.

У виборі лексики для заголовків відбивається зв'язок між мовою і екстралінгвістичними факторами, що виявляється в прагненні використовувати неологізми, що створюються для даного випадку. Як правило, такі неологізми не фіксуються в словниках, але утворюються за певними моделями.

У заголовках можна знайти неологізми, утворені за аналогією з тими словами і стійкими словосполученнями, які вже ввійшли в мову. Наприклад: *pottery workers* (за аналогією з *farm workers*), *job-drain* (по аналогією з *brain-drain*). Існують неологізми жартівливого типу: *lillo-girl* – 'телефоністка', *docker-ville* – 'територія доків'.

Процес основокладання виявляється набагато складнішим, ніж описано в підручниках. Існують загальні правила утворення складних слів, однак зі зміною мовного середовища, ці правила змінюються, стають неактуальними, вимагають нових підходів до їх опису. Проведений аналіз показав, що велику роль у розумінні природи композитних номінацій відіграють контекст і фонові знання. Моделі утворення складних лексичних одиниць, які притаманні певному дискурсу, мають

свої особливості. У лінгвістичній літературі і досі немає комплексних робіт, які б охоплювали всі аспекти утворення і функціонування в мові складних лексичних одиниць. Дискурс може впливати на появу нових типів складних лексичних одиниць, що пояснюється особливими вимогами до утворення складних слів, які закладені у різних дискурсах. Варто також звернути увагу на процес детермінологізації, тобто проникнення різних термінів у публіцистику. Закономірним є те, що композитна лексика і термінологія становить значну частку сучасної англійської мови.

Подальше дослідження композитних номінацій вимагає розробки нової класифікації, яка буде описувати композити, які раніше не були розглянуті вченими. Характерною особливістю англійської є постійна тенденція до скорочення семантичного образу, створення коротких семантичних форм для передачі складного образу. Велику роль у цьому процесі відіграє основокладання як один із найпродуктивніших способів словотвору. Перспективним є вивчення композитів газетного дискурсу в межах контрактивної лінгвістики та міжкультурної комунікації. Тому більш ґрунтовне вивчення теорії композитології вимагає подальших досліджень, в тому числі й на матеріалі публіцистики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Lakoff G. *Metaphors we live by* / Lakoff G., Johnson M. – Chicago, 1980. – 153 p.
2. Андрусяк І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. В. Андрусяк. – Київ, 2003. – 20 с.
3. Ульманн Ст. Семантические универсалии / Ст. Ульманн // Новое в лингвистике. – 1970. – № 5. – С. 23-34.
4. Феденева Ю. Б. Функции метафоры в политической речи / Ю. Б. Феденева // Художественный текст: структура, семантика, прагматика. – 1997. – С. 47-52.